

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИEFFECTIVENESS OF STATE REGULATION MECHANISMS
FOR THE COMPETITIVENESS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

У контексті глобалізації та інтенсифікації вимог до якості освіти, особливо важливим є розуміння того, як державне регулювання впливає на адаптацію освітніх інституцій до сучасних умов. У статті здійснено аналіз ефективності механізмів державного регулювання, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності закладів освіти в Україні. Досліджено нормативно-правову базу, соціально-економічних аспектів діяльності освітніх установ та технологічних інновацій, що імплементуються в освітній процес. Зокрема окрему увагу приділено аналізу статей Конституції України та Закону України "Про освіту", які закладають фундаментальні правові засади для регулювання освітньої діяльності, гарантуючи право кожного громадянина на доступ до якісної освіти. Розглянуто також специфічні аспекти Закону України "Про вищу освіту", що дозволило деталізувати регулювання вищих навчальних закладів, їхню автономію, якість освітніх послуг та міжнародну інтеграцію. Вивчено інструментарій державного регулювання, оцінюючи його через призму законодавчих актів, виконавчих директив, а також через взаємодію з міжнародними освітніми стандартами. Враховуючи сучасні виклики, такі як необхідність інтеграції в глобальний освітній та науковий простір, зосереджено увагу на адекватності та актуальності існуючих механізмів державного регулювання. Здійснено оцінку ролі державного фінансування в забезпеченні ефективності освітньої системи, а також вивчено вплив децентралізації бюджетних витрат на розвиток освітньої інфраструктури на різних рівнях. Охарактеризовано вплив соціальних очікувань на формування освітньої політики, а також розглянуто взаємодія різних соціальних груп з освітніми інституціями. Запропоновано стратегічні напрями розвитку освітньої політики в Україні, що враховують національні та регіональні особливості та сприятимуть підвищенню якості освіти і забезпечать її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Ключові слова: заклади освіти, вища освіта, фахова передвища освіта, конкурентоспроможність, фінансова політика,

інноваційні підходи, механізми державного регулювання.

In the context of globalization and the intensification of quality requirements in education, it is especially important to understand how state regulation affects the adaptation of educational institutions to modern conditions. This article analyzes the effectiveness of state regulatory mechanisms aimed at enhancing the competitiveness of educational institutions in Ukraine. The study examines the normative-legal base, socio-economic aspects of educational institutions' operations, and technological innovations implemented in the educational process. Special attention is given to the analysis of articles in the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On Education," which lay the fundamental legal foundations for regulating educational activities, ensuring every citizen's right to quality education. The specific aspects of the Law of Ukraine "On Higher Education" are also considered, allowing for detailed regulation of higher education institutions, their autonomy, the quality of educational services, and international integration. The study assesses the toolkit of state regulation through the lens of legislative acts, executive directives, and interaction with international educational standards. Considering contemporary challenges, such as the need to integrate into the global educational and scientific space, the study focuses on the adequacy and relevance of existing regulatory mechanisms. The role of state funding in ensuring the effectiveness of the educational system is evaluated, as well as the impact of decentralizing budget expenditures on the development of educational infrastructure at various levels. The influence of social expectations on the formulation of educational policy is characterized, along with the interaction of various social groups with educational institutions. Strategic directions for the development of educational policy in Ukraine are proposed, taking into account national and regional characteristics, and aimed at enhancing the quality of education and ensuring its competitiveness on the international stage.

Key words: educational institutions, higher education, professional higher education, competitiveness, financial policy, innovative approaches, mechanisms of state regulation.

УДК 351.851
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.40.47>

Журавель Ю.В.

кандидат економічних наук,
докторант, Національний університет
«Львівська політехніка»,
викладач, Львівський державний
коледж харчової та переробної
промисловості Національного
університету харчових технологій

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах освіта відіграє одну з ключових ролей у національному розвитку, виступаючи як головний та суттєвий компонент благополуччя держави. Це багато в чому зумовлює нову стратегічну позицію освітніх організацій (у тому числі університетів) щодо реалізації інноваційних підходів до організації освітнього процесу, ефективність механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України, інтеграції виробничих та освітніх технологій з

урахуванням розгляду освіти як відкритої екосистеми.

Високі вимоги, що пред'являються економікою знань до змісту та якості вищої освіти все більше свідчать про необхідність переорієнтації освітнього процесу на запити бізнес-спільноти з обов'язковою трансформацією університету в активного учасника соціально-економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень. Питання регулювання, розвитку та підвищення конкурентоспроможності сфери освіти висвіт-

лені в працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема: О. Гринькевич [1-2], С. Панчишин [2], І. Дроботенко [4], О. Кравченко [5], Н. Попадинця [6-8], В. Приходько [9], І. Пасінович [10], Ю. Рашкевича [11], Н. Міщук [12], Я. Горинь [13], А. Ромін [14] та ін. Однак дослідження ефективності застосування механізму державного регулювання залишається і досі мало дослідженим.

Метою статті є аналіз ефективності механізмів державного регулювання конкурентоспроможності освітніх закладів в Україні.

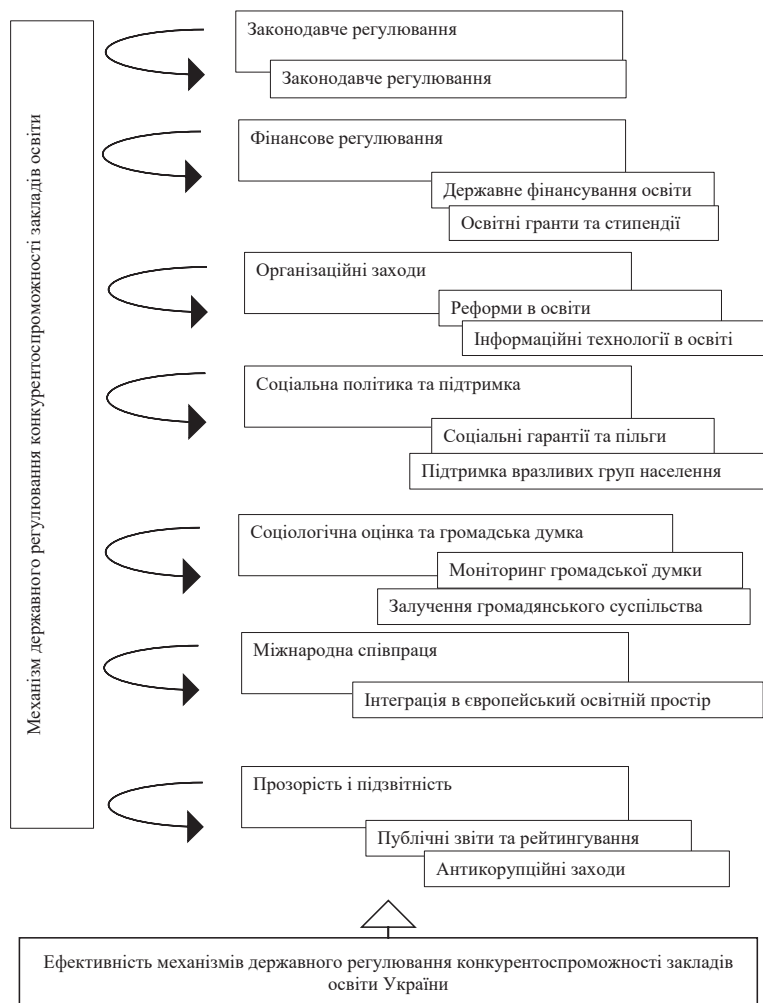
Виклад основного матеріалу. Ефективність державних механізмів регулювання конкурентоспроможності можна розглядати через кілька ключових аспектів, які стосуються різних секторів економіки та суспільства. Основні чинники, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки, включають економічні, соціальні, тех-

нологічні та інституційні компоненти. Державні механізми регулювання можуть бути спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу, стимулювання інновацій, забезпечення ефективної роботи ринку, а також підтримку соціальних програм і захисту інтересів громадян.

Державне регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України базується на системному підході, який враховує як економічні, так і соціальні аспекти, а соціологічна оцінка дозволяє врахувати думку суспільства та коригувати політику.

Механізм державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України представимо у наступному вигляді (рис. 1).

З метою оцінки державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України зупинимось на ефективності законодавчого регулювання.

Рис. 1. Важелі впливу на ефективність механізмів державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України

Джерело: сформовано автором

Ефективність законодавства про вищу освіту залежить від багатьох факторів і вимагає постійного моніторингу та адаптації до змін у суспільстві та економіці.

Конституція України є фундаментальним законом, який визначає правові засади вищої освіти в нашій державі. Стаття 53 цього документа гарантує кожному громадянину право на безкоштовну вищу освіту в державних і комунальних закладах, а також передбачає розвиток різних форм навчання та державну підтримку студентів [15].

Закон України «Про освіту» є основним нормативно-правовим актом, який визначає порядок організації та здійснення освітньої діяльності в Україні. Цей Закон, доповнений іншими підзаконними актами, такими як постанови Кабінету Міністрів та накази Міністерства освіти і науки, встановлює вичерпний перелік прав та обов'язків учасників освітнього процесу. Зокрема, стаття 12 Закону визначає поняття "якість освіти" та встановлює вимоги до її забезпечення. Невиконання вимог Закону тягне за собою адміністративну, дисциплінарну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства [16]. Правові аспекти ЗУ «Про освіту» (рис. 2), а саме децентралізація управління освітою, підвищення якості освіти, інклюзивна освіта, сприяння розвитку української мови та інтеграція в європейський освітній простір мають значний соціологічний вимір, що стосується впливу на соціальну структуру суспільства та взаємодії різних соціальних груп. З метою оцінки державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України

зупинимось на ефективності законодавчого регулювання.

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII (у редакції від 16.07.2021 року) як спеціалізований нормативно-правовий акт має ряд переваг перед загальним Законом України «Про освіту», які дозволяють більш детально регулювати та розвивати сферу вищої освіти (табл. 1).

Слід зауважити, що Закон «Про вищу освіту» є більш деталізованим і спеціалізованим, ніж загальний Закон "Про освіту" та зосереджений на специфічних питаннях вищої освіти, таких як наукова діяльність, аспірантура, докторантура, що надає закладам вищої освіти більшу автономію у порівнянні з іншими рівнями освіти.

Незважаючи на дієвість Закону України «Про вищу освіту», він не позбавлений певних недоліків та проблемних аспектів, які потребують подальшого вирішення. Незважаючи на те, що Закон України «Про вищу освіту» декларує прагнення до підвищення якості вищої освіти, відсутність чітко визначених законодавчих норм щодо ефективності освітньої діяльності закладів вищої освіти є суттєвою прогалиною.

Одним із суттєвих важелів впливу Державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України залишається питання фінансування. Вважаємо за необхідне наочно відобразити фінансування навчальних закладів за рівнями освіти (рис. 3).

Доцільно наголосити на тому, що законодавство передбачає механізм розподілу освітньої субвенції між усіма закладами загальної

Рис. 2 Правові аспекти ЗУ «Про освіту»

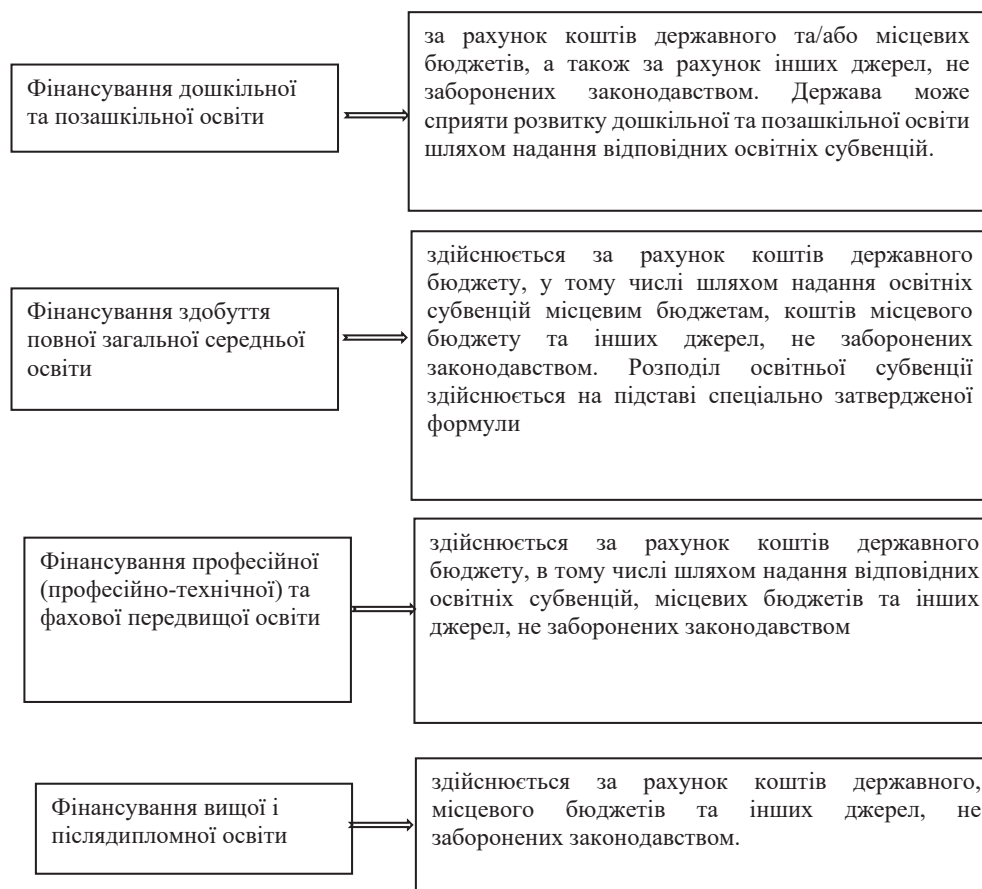
Джерело: сформовано автором на основі [16]

Таблиця 1

Порівняльний аналіз ефективності законодавства України в сфері освіти

Характеристика	Закон України "Про освіту"	Закон України "Про вищу освіту"
Сфера регулювання	Вся система освіти України: дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища освіта.	Специфічно регулює вищу освіту, визначаючи права та обов'язки закладів вищої освіти, студентів, викладачів тощо.
Загальність	Є базовим законом, що встановлює загальні засади освіти в Україні	Є спеціальним законом, що деталізує норми щодо вищої освіти в контексті загального Закону "Про освіту"
Автономія закладів	Передбачає значну автономію закладів освіти всіх рівнів, надаючи їм право розробляти власні освітні програми та визначати певні аспекти своєї діяльності	Деталізує принципи автономії закладів вищої освіти, надаючи їм більше повноважень у питаннях організації навчального процесу, наукової діяльності та управління
Якість освіти	Встановлює загальні вимоги до якості освіти, зокрема, через Національну рамку кваліфікацій	Деталізує вимоги до якості вищої освіти, зокрема, до освітніх програм, наукової діяльності, міжнародної співпраці.
Фінансування	Визначає загальні принципи фінансування освіти, включаючи державне фінансування, кошти юридичних і фізичних осіб, гранти тощо	Деталізує механізми фінансування вищої освіти, зокрема, державне замовлення, контрактну форму навчання, гранти
Міжнародна інтеграція	Орієнтує українську освіту на європейські стандарти, забезпечує можливість визнання українських дипломів за кордоном	Деталізує питання міжнародної співпраці закладів вищої освіти, академічної мобільності

Джерело: складено на основі [16-17].

Рис. 3. Особливості фінансування різних рівнів освіти

Систематизовано автором

середньої освіти, незалежно від форми власності, що створює рівні умови для їх функціонування.

Державне фінансування є одним з найважливіших інструментів забезпечення ефективності освітньої системи. Від того, наскільки достатньою буде фінансова підтримка з боку держави, залежить якість освіти, яку отримують здобувачі освітніх послуг. Рівень фінансового забезпечення освіти з боку держави безпосередньо впливає на матеріально-технічну базу навчальних закладів, оплату праці педагогічних працівників, а отже, і на якість освітнього процесу в цілому.

З метою об'єктивного аналізу динаміки видатків на освіту у 2022 році проведено дослідження за період з 2020 по 2021 рік (табл. 2). Аналіз абсолютних показників свідчить про значне зростання фінансування освіти з державного бюджету у 2021 році, особливо у сфері фахової передвищої та вищої освіти. Однак, у 2022 році відбулося суттєве скорочення видатків на всі види освіти, крім професійної (професійно-технічної) та інших заходів у даній сфері. Відносні показники демонструють, що найбільшу частку у видатках на освіту протягом досліджуваного періоду займала фахова передвища та вища освіта. Водночас, їх частка в загальному обсязі державного бюджету суттєво знизилась у 2022 році, що свідчить про значний вплив військових дій на фінансування освіти.

Реформа децентралізації бюджету, що розпочалася у 2015 році, призвела до перероз-

поділу видатків на освіту: частка державного бюджету в цих витратах зменшилася, тоді як місцеві бюджети взяли на себе більшу відповідальність за фінансування освіти на всіх рівнях (табл. 3).

Аналіз динаміки видатків місцевих бюджетів на освіту впродовж 2020-2022 років демонструє значне зростання фінансування у 2021 році, особливо у сфері загальної середньої та дошкільної освіти. Однак, у 2022 році в силу об'єктивних обставин спостерігається певне скорочення видатків. Незважаючи на це, загальна тенденція свідчить про зростання ролі місцевих бюджетів у фінансуванні освіти. Зокрема, частка видатків на освіту в місцевих бюджетах постійно зростала протягом досліджуваного періоду, і в 2022 році перевищила видатки державного бюджету в 3,97 рази.

Проведений аналіз чітко вказує на те, що війна є головним чинником, який негативно впливає на розвиток української освіти, породжуючи нові складні виклики для освітньої системи.

Одним із важливих інструментів державного регулювання в сфері освіти є освітня субвенція, як основний інструмент державної підтримки, що має на меті забезпечити рівні можливості для отримання якісної освіти для всіх дітей, незалежно від місця їх проживання.

Впровадження освітньої субвенції в Україні принесло ряд позитивних змін, а саме: місцеві органи влади отримали більше повноважень у розподілі коштів на освіту, що дозволяє їм враховувати специфічні потреби своїх громад; місцеві громади стали більш зацікавленими

Таблиця 2

Видатки Державного бюджету України на освіту у 2020–2022 рр.

Найменування	2020		2021		2022		Відхилення, млн грн	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2021/2020	2022/2021
Освіта в цілому	52857,3	100	63837,1	100	58508,1	100	10979,8	-
Загальна середня освіта	369,1	0,70	494,0	0,77	475,7	0,81	124,9	-18,3
Професійна (професійно-технічна) освіта	392,47	0,74	459,9	0,72	484,63	0,83	67,4	24,72
Фахова передвища та вища освіта	44498,2	84,2	53795,1	84,3	49888,5	85,3	9296,9	-3906
Післядипломна освіта	1066,3	2,02	980,4	1,5	311,4	0,5	-85,9	-668,9
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	335,1	0,63	642,2	1,01	378,9	0,7	307,1	-263,2
Програми матеріального забезпечення закладів освіти	524,8	0,99	680,5	1,01	93,34	0,16	155,7	-587,2
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	1315,3	2,49	1746,7	2,74	1218,2	2,1	431,4	-528,5
Інші заклади та заходи у сфері освіти	4356,1	8,2	5038,4	7,9	5657,3	9,7	682,3	618,9

Складено автором за: [18]

Таблиця 3

Видатки місцевих бюджетів України на освіту у 2020–2022 рр.

Найменування	2020		2021		2022		Відхилення, млн грн	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2021/2020	2022/2021
Освіта в цілому*	199 425,84	100,00	249 077,43	100,00	232 250,40	100,00	49 651,59	-16 827,03
Дошкільна освіта	37 559,90	18,83	48 599,57	19,51	40 708,53	17,53	11 039,67	-7 891,04
Загальна середня освіта	122 075,09	61,21	149 496,87	60,02	144 823,75	62,36	27 421,78	-4 673,12
Професійна (професійно-технічна) освіта	11 123,17	5,58	13 720,39	5,51	15 015,74	6,47	2 597,22	1 295,35
Фахова передвища та вища освіта	8 905,12	4,47	11 048,38	4,44	10 848,87	4,67	2 143,26	-199,51
Післядипломна освіта	727,69	0,36	903,43	0,36	888,09	0,38	175,74	-15,34
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	11 008,14	5,52	13 425,99	5,39	12 575,45	5,41	2 417,85	-850,54
Інші заклади та заходи у сфері освіти	8 026,74	4,02	11 882,80	4,77	7 389,96	3,18	3 856,06	-4 492,84

* Дані наведені в таблиці є заокругленими.
Складено авторами за: [18]

у розвитку освіти, оскільки результати їхньої роботи безпосередньо впливають на якість освітніх послуг; завдяки субвенції стало можливим забезпечити більш рівномірний рівень фінансування шкіл у різних регіонах країни; кошти субвенції можуть використовуватися для створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення необхідної підтримки для дітей з особливими потребами та інші.

Український освітній простір насичений різноманітними закладами освіти, як державними, так і приватними, що пропонують широкий спектр освітніх програм. Однак, не вся освіта є однаково якісною. Саме тому важливо обирати програми, які не лише відповідають інтересам здобувачів освітніх послуг, а й забезпечують отримання необхідних знань та практичних навичок.

Відповідно до законодавства, вищу освіту в Україні мають право надавати лише заклади вищої освіти, заклади фахової передвищої освіти та наукові установи, які отримали відповідні ліцензії. Згідно з адміністративно-правовим механізмом України, ліцензування та акредитація є обов'язковими процедурами для всіх закладів вищої освіти. Ліцензування є підставою для початку освітньої діяльності, а акредитація – підтвердженням відповідності закладу встановленим стандартам якості [19].

Мета реформи системи забезпечення якості вищої освіти, розпочатої у 2014 році, полягає у підвищенні конкурентоспроможності

українських закладів вищої освіти на міжнародному рівні та забезпеченні якості підготовки фахівців. Для досягнення цих цілей було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Саме цей орган відповідає за розробку та впровадження стандартів якості, проведення акредитаційних експертиз та моніторинг якості освітніх послуг.

У 2023 році Національне агентство скоригувало напрямки подальшого розвитку своєї діяльності, зокрема у питаннях підготовки змін до законодавства на основі оцінки всіх об'єктивних характеристик. Заклади вищої освіти та наукові установи, які розглядають освітню діяльність, продемонстрували готовність і здатність вести освітню та наукову діяльність відповідно до всіх вимог щодо якості, передбачених українським законодавством, так і Стандартами та щодо рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG 2015). У зв'язку з цим Національне агентство відмовилося від плану затвердження Тимчасового порядку акредитації освітніх програм, підготовленого у 2022 році для умов воєнного стану, і зосередило увагу на виконанні завдань і заходів, передбачених Національним планом дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України. Це включає участь у розробці змін до законодавства у сфері вищої освіти та наукової діяльності, реалізації всіх видів акредитації, формуванні академічного простору.

У рамках цієї діяльності було проведено критичний самоаналіз та досліджено огляди національних і міжнародних стейкхолдерів, які підтвердили необхідність внесення змін і покращення у функціонування національної системи забезпечення якості вищої освіти, з питань гармонізації законодавства України у сфері освіти та науки із законодавством Європейського Союзу.

Оцінюючи ефективність механізму державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України в площині нормативно-правового забезпечення, можна констатувати наявність як позитивних зрушень, так і певної суперечливості та недосконалості. З одного боку, останні роки ознаменувалися прийняттям низки прогресивних законів та підзаконних актів, спрямованих на модернізацію системи вищої освіти та її наближення до європейських стандартів. З іншого боку, аналіз чинного законодавства виявляє низку проблеми, серед яких:

- суперечливість окремих норм: коли різні нормативно-правові акти містять суперечливі або неоднозначні положення, що ускладнює їхнє застосування на практиці;
- недостатня конкретизація: деякі норми законів є занадто загальними і потребують подальшого роз'яснення та конкретизації у підзаконних актах;
- неоднозначність тлумачення: відсутність чітких визначень та критеріїв призводить до різних підходів у їх застосуванні;
- недостатня координація між різними нормативно-правовими актами: існують розбіж-

ності між різними законодавчими актами, що регулюють питання вищої освіти, що в свою чергу ускладнює їх комплексне застосування;

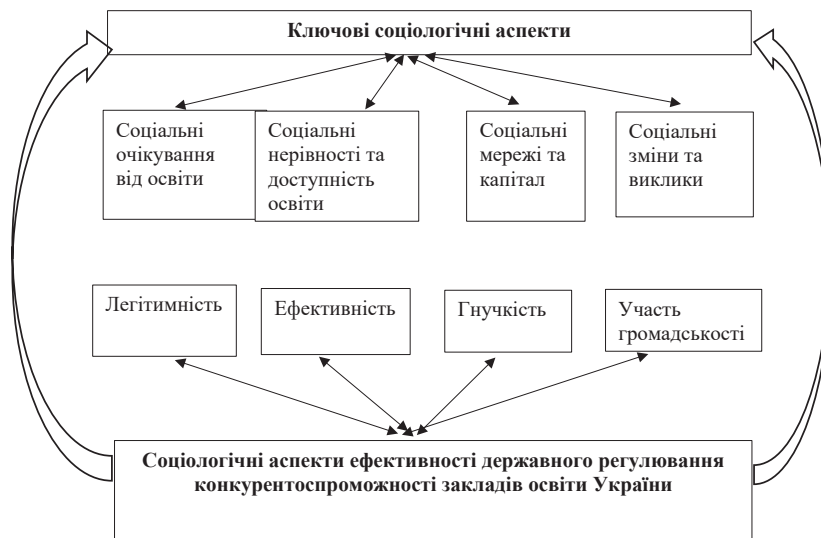
– затримки у впровадженні нових норм: не завжди вдається своєчасно розробити і затвердити підзаконні акти, необхідні для реалізації нових законодавчих ініціатив.

Питання ефективності державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України має глибокий соціологічний вимір, адже саме соціальні процеси, взаємодії та очікування суспільства формують умови для розвитку освіти і впливають на її результати (рис. 4).

Соціальні очікування від освіти – це комплекс цінностей, норм та переконань суспільства щодо ролі освіти в житті людини та розвитку суспільства в цілому. Ці очікування формуються історично, залежать від культурних, економічних та політичних контекстів, а також постійно змінюються під впливом соціальних трансформацій.

Хочемо наголосити що саме освіта є важливою складовою соціального ліфту. Вона традиційно розглядається як основний інструмент для соціальної мобільності. Освіта має забезпечити молодим людям можливість піднятися по соціальних сходах, отримати престижну роботу та високий дохід.

Державне регулювання відіграє ключову роль у формуванні та задоволенні соціальних очікувань від освіти. Саме держава встановлює загальні рамки освітньої політики, визначає стандарти якості освіти, фінансує освітню систему та створює умови для її розвитку.

Рис. 4. Структурно-логічна схема соціологічних аспектів ефективності державного регулювання конкурентоспроможності закладів освіти України

Джерело: Побудовано автором

Основними способами впливу держави на соціальні очікування є:

1. розробка та впровадження освітніх стандартів полягає у встановленні державою мінімальних вимог до якості освіти, що впливає на очікування суспільства щодо рівня знань та навичок, які мають отримати випускники;

2. фінансування освіти, яке полягає у розподілі бюджетних коштів між різними рівнями освіти та напрямками освітньої діяльності що формує пріоритети і впливає на доступність освіти для різних верств населення;

3. створення мережі освітніх закладів, що забезпечує доступність освіти для всіх громадян;

4. регулювання доступу до професій проявляється через ліцензування професійної діяльності, встановлюючи вимоги до освіти для отримання певних професій, що впливає на вибір молодих людей;

5. інформаційна кампанія, яка спрямована на підвищення престижу освіти, формування позитивного іміджу вчителя, викладача та популяризацію певних напрямків освіти;

6. залучення громадськості до обговорення та розробки освітньої політики дозволяє врахувати соціальні очікування та підвищити легітимність державних рішень.

Доцільно наголосити на ролі держави у подоланні соціальної нерівності в освіті, що може проявлятися в різному обсязі фінансування шкіл та ВУЗів, нерівному доступі до сучасних технологій, відмінностях у якості освітніх програм та різному рівні кваліфікації вчителів та викладачів.

Важливим чинником, що впливає на соціальну нерівність в освіті є соціально-економічний статус сім'ї. Діти з сімей з низьким доходом часто мають обмежений доступ до додаткових освітніх послуг, таких як репетитори, курси, гуртки. Не менш значущим є географічне розташування. Діти, які проживають у сільській місцевості або віддалених районах, можуть мати менший доступ до якісної освіти через відсутність сучасних шкіл, кваліфікованих вчителів та обмежені можливості для позашкільного навчання. Значної уваги заслуговують особливі освітні потреби, адже діти з особливими освітніми потребами часто не мають достатнього доступу до інклюзивної освіти.

Соціальна нерівність в освіті – це складна проблема, яка вимагає комплексного підходу. Для її вирішення необхідні спільні зусилля держави, громадських організацій, батьків та вчителів. Лише за умови забезпечення рівного доступу до якісної освіти ми зможемо побудувати справедливе і процвітаюче суспільство.

Розуміння взаємозв'язку між соціальними мережами та капіталом, значна частка якого припадає саме на культурний капітал (знання, навички, освіта, які надають людині перевагу в суспільстві) є важливим для аналізу суспільних процесів. Ці поняття допомагають нам зрозуміти, як люди взаємодіють між собою, як формується нерівність і як можна змінити суспільство на краще.

Ми живемо в епоху глобалізації науки. Цей процес характеризується все більшою інтеграцією наукових досліджень на міжнародному рівні, що призводить до швидкого розвитку науки та технологій. У контексті глобалізації освіта відіграє ключову роль. Вона має готувати фахівців, здатних успішно працювати в міжнародному середовищі, адаптуватися до нових умов і викликів.

Глобалізація посилює конкуренцію на ринку праці. Для того щоб бути конкурентоспроможним, фахівець повинен володіти не тільки професійними знаннями та навичками, але й такими як комунікабельність, лідерські якості, вміння працювати в команді, адаптивність. Зростання міжнародної мобільності вимагає від фахівців знання іноземних мов, розуміння культурних особливостей інших країн. Молоде покоління повинно вміти генерувати нові ідеї, швидко адаптуватися до змін та використовувати нові технології.

Держава визначає пріоритети наукових досліджень, підтримує фундаментальні дослідження, які можуть не мати безпосереднього комерційного застосування, а також фінансує інфраструктуру наукових установ а законодавча база стимулює наукову діяльність, захищає інтелектуальну власність, регулює взаємодію між наукою і бізнесом.

Важливим аспектом є сприяння держави в участі своїх вчених у міжнародних наукових проектах, підписанні міжнародних угоди про наукове співробітництво.

Поглиблення інтеграційних процесів у всіх сферах життєдіяльності суспільства, розширення міжнародних контактів та обмін досвідом між країнами Європи і світу ставлять перед вищою освітою нові завдання. Зокрема, виникає потреба в активному залученні талановитої молоді до участі в процесах підвищення якості освіти. Сьогодні вища освіта відіграє ключову роль у формуванні професійної компетентності молодих фахівців, яка є необхідною для успішного працевлаштування на міжнародному ринку праці.

Висновки. Завдяки впровадженню інновацій та ефективним інтеграційним механізмам, сучасна система вищої освіти забезпечує високу якість підготовки фахівців. Участь

в міжнародних освітніх і наукових проектах відкриває студентам і викладачам можливість для вдосконалення професійних навичок та методик навчання, які дозволяють покращити рівень підготовки студентів і адаптувати навчальні програми до вимог світового ринку.

Головна мета стратегії розвитку вищої освіти - це забезпечення високої якості професійної підготовки. Особливе значення якої відображено у контексті документів Болонського процесу, де підкреслено важливість вищої освіти як ключової сфери з метою розвитку інтелектуального, наукового та культурного потенціалу суспільства. Вища освіта забезпечує не лише підготовку кваліфікованих кадрів, але й стимулює наукові дослідження, підтримує культурні обміни та посилює роль університетів у суспільному розвитку.

Інтеграційні процеси у галузі вищої освіти мають свої особливості, які відображаються у різноманітності місій, що виконуються вищими навчальними закладами. Державна політика європейських країн визнає ці відмінності, що дозволяє забезпечувати гнучкість і адаптивність системи вищої освіти до сучасних викликів. Зміцнення зв'язків між урядами, громадськими організаціями, університетами, науковими установами, викладачами та студентами є важливою умовою для підвищення якості освітнього процесу та інтеграції наукового потенціалу на міжнародному рівні.

Отже, оцінка ефективності механізмів державного регулювання в сфері освіти з соціологічного погляду підкреслює значення соціальної мобільності, яку забезпечує якісна освіта, адже відіграє ключову роль у подоланні соціальної нерівності та створенні умов для розвитку інноваційного та конкурентоспроможного суспільства, що є основою сталого розвитку держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Hrynkevych O., Sorochak O., Panukhnyk O., Popadynets N., Bilyk R., Khymych I., Yazina V. Competitiveness of Higher Education System as a Sector of Economy: Conceptual Model of Analysis with Application to Ukraine. Intelligent Human Systems Integration 2020. Proceedings of the 3rd International Conference on Intelligent Human Systems Integration (IHSI 2020): Integrating People and Intelligent Systems, February 19–21, 2020, Modena, Italy. Springer Nature Switzerland AG 2020 T. Ahrum et al. (Eds.): IHSI 2020, AISC 1131, 2020. Volume 1131. pp. 439–445, URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-39512-4_69
2. Гринькевич О. С. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу): дис. доктора екон. наук : 08.00.03. Львів, 2018. 628 с.
3. Panchyshyn S., Hrynkevych O., Marets O., Demchysyak N., Popadynets N. Simulation of tuition fees

in competitiveness management of higher education institutions (case of Ukraine's universities). *The Bulletin the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2020. Vol. 5, Number 387, Pp. 161–169.

4. Дроботенко І. В. Основні механізми державного регулювання законотворчої діяльності. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 97–99.

5. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=56>

6. Popadynets N. et al. Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System. In: Ahrum T., Taiar R., Groff F. (eds) Human Interaction, Emerging Technologies and Future Applications IV. IHIET-AI 2021. Advances in Intelligent Systems and Computing. 2021. Vol 1378. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-74009-2_81

7. Попадинець Н. М., Журавель Ю. В., Панухник О. В. Система забезпечення якості освіти шляхом державного регулювання діяльності закладів вищої освіти. *Економічні горизонти*. 2019. № 3(10). С. 43-53. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(10\).2019.212806](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(10).2019.212806)

8. Попадинець Н. М., Журавель Ю. В., Панухник О. В. Особливості ліцензування в діяльності вищих навчальних закладів. *Економічні горизонти*. 2019. № 1(8). С. 123-130. DOI: [https://doi.org/10.31499/26165236.1\(8\).2019.212805](https://doi.org/10.31499/26165236.1(8).2019.212805)

9. Приходько В. П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 15. С. 6–8.

10. Пасінович І. І., Сич О. А. Модернізація механізмів державного регулювання економіки України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1. С. 398–408.

11. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. Львів : Львівська політехніка, 2014. 168 с.

12. Міщук Н. В. Організаційно-економічне регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці України : дис. канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2019. 253 с.

13. Горинь Я. О. Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України : дис. канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2016. 221 с.

14. Ромін А. Механізми державного управління конкурентоспроможністю вищого навчального закладу. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 1. С. 99–106.

15. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 No 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96>

16. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

17. Закон України "Про вищу освіту" № 3482-IX від 21.11.2023. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2235/>

18. Видатки на освіту. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education>

19. Зубчик О. Ліцензування як форма контролю та інструмент державного управління в сфері вищої освіти. *Менеджер*. 2016. № 1. С. 71–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_1_12